

Replik op het BMGN-discussiedossier

‘Omgang met de Tweede Wereldoorlog: integriteit en nivellering’

RUDOLF DEKKER

1

Terecht noemt Nico Wouters mijn in 2019 verschenen *Plagiaat en nivellering* een pamflet, want ik schreef dit essay als aanzet tot discussie. In Nederland bleef het stil, maar de Engelse editie kreeg aandacht.¹ Ik ben blij dat Wouters het eens is met mijn kritiek op het proefschrift waarop Ad van Liempt promoveerde. Ik liet zien dat Van Liempt hier en in eerdere publicaties plagieerde en andere auteurs onzichtbaar maakte, maar mijn essay is in de eerste plaats een pleidooi voor meer onderzoek naar de motieven van plagiators, de gevolgen voor hun slachtoffers en de factoren die plagiaat stimuleren.

De promotie van Van Liempt zorgde voor enige commotie. Na een klacht bij de Rijksuniversiteit Groningen concludeerde het Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit (LOWI) dat de wetenschappelijke integriteit niet geschonden was. Er was alleen sprake van enkele onzorgvuldigheden. Deze uitspraak werd in de media enthousiast ontvangen: een bekende collega was valselijk beschuldigd. Toch is er iets vreemds. Het LOWI oordeelt in 70 procent van de zaken dat de klagers ongelijk hebben.² Maar wie begint zo'n zware en langdurige procedure zonder goede gronden? Hoe vaak reduceert het LOWI plagiaat tot iets onschuldigers? Speelt een verschil in status tussen klager en beklagde mee? Het rapport *Harassment in Dutch Academia* wijst in die richting.³

Historicus Hans Blom verdedigde Van Liempt door te stellen dat er vroeger losser met literatuurverwijzingen werd omgegaan. Dat argument klopt niet. In zijn jeugdheden bekende Theo Thijssen, geboren in 1879, dat hij in een opstel een zin uit een schoolboek had overgenomen. Zijn onderwijzer vroeg hem of hij begreep waarom dat zinnetje hem niet beviel. Thijssen herinnerde zich dit zestig jaar later met schaamte: ‘Ik voelde dat ik een kleur kreeg. Het staat precies zo in het boekje, zei ik zacht. Juist, jonheer, het zinnetje is niet van jou. Het is een héél goed zinnetje, maar het

is niet van jou.’ De bekendste plagiaatzaak bij historici dateert van 1933, toen Pieter Geyl erop wees dat de Leidse hoogleraar Herman Colenbrander een artikel in *De Gids* grotendeels had overgeschreven van de Belgische historicus Henri Pirenne. In zijn autobiografie schreef Geyl ‘Plagiaat [is] ongeveer het ergste wat een man van wetenschap misdoen kan’. Zijn verslag van de zaak is nog altijd leerzaam.⁴

Waarom is dit normbesef verwaterd? Komt dat door het vervagen van het onderscheid tussen wetenschappelijke en populariserende publicaties? Is schrijven voor een breed publiek een vrijbrief geworden voor een losse omgang met het werk van anderen? Welke invloed heeft de digitale knip-en-plak cultuur? Wat is de rol van uitgevers die van auteurs verlangen dat ze weinig of geen verwijzingen opnemen? Welke financiële prikkels werken plagiaat in de hand? Leidt de eis van subsidiegevers dat elk onderzoekproject *cutting edge* is tot het verzwijgen van eerder onderzoek? Het zijn allemaal open vragen. Een vraag die ik wèl kan beantwoorden is hoe het voelt wanneer eigen onderzoek door een ander wordt gekannibaliseerd, want ik heb met alle slachtoffers van Van Liempt contact gehad. Het was onthutsend te horen wat de beroving van onderzoeksresultaten teweegbrengt, tot een burn-out toe. Dat is begrijpelijk, want plagiaat is ook diefstal van iemands identiteit.

Naast alle instemming noemt Wouters mijn essay een ‘aanval’ met ‘een soort ondertoon van complottheorie’. Dezelfde termen gebruikt Van Liempt frequent om zijn critici te *framen*, zoals onlangs in *NRC Handelsblad*,

- 1 Rudolf Dekker, *Plagiarism, Fraud and Whitewashing: The Grey Turn in the History of the German Occupation of the Netherlands, 1940-1945* (Amsterdam 2020); Floris Cohen, ‘A Silent Scandal in the Netherlands. Plagiarism, Fraud and Whitewashing. The Grey Turn in the History of the German Occupation of the Netherlands 1940-1945, by Rudolf Dekker, Amsterdam, Panchaud, 2020, 101 pp. ISBN 978.90.826730.6.7’, *Dutch Crossing. Journal of Low Countries Studies* 45:2 (2021) 208-210. DOI: <https://doi.org/10.1080/03096564.2021.1906599>; Kees Boterbloem, ‘Plagiarism, fraud and whitewashing: the grey turn in the history of the German occupation of the Netherlands, 1940-1945 by Rudolf Dekker, Amsterdam, Panchaud, 2020, 101 pp., \$20.60 (paperback), ISBN: 978-90-826730-7-4’, *The Historian. A Journal of History* 83:1 (2021) 84-86. DOI: <https://doi.org/10.1080/00182370.2021.1933816>; Jean-François Condette, ‘Rudolf DEKKER, Plagiarism, fraud and Whitewashing? The Grey Turn in the History of the German Occupation of the Netherlands (1940-1945)’, *Revue du Nord* 103:439 (2021) 385-386.
- 2 Paul Klint, ‘#MeToo en plagiaat’, *I/O Magazine* 15:1 (2018) 3.
- 3 ‘LNVH – rapport Harassment in Dutch academia. Exploring manifestations, facilitating factors, effects and solutions’, *Landelijk Netwerk Vrouwelijke Hoogleraren*, 6 mei 2019, <https://www.lnvh.nl/a-3078/harassment-in-dutch-academia.-exploring-manifestations-facilitating-factors-effects-and-solutions>.
- 4 Theo Thijssen, *In de ochtend van het leven* (Amsterdam 1994) 147; Pieter Geyl, *Ik die zo weinig in mijn verleden leef. Autobiografie 1887-1940*. Wim Berkelaar, Leen Dorsman en Pieter van Hees (reds.) (Amsterdam 2009) 211-232. Met dank aan Arianne Baggerman, die me op deze passages wees.

waar hij sprak over een ‘aanval’ met kritiek ‘die nergens op sloeg’ om ‘aandacht [te] trekken over mijn rug’.⁵ Dit *frame* werd met graagte overgenomen in de academische en journalistieke wereld. Op de website van de Nederlandse Vereniging van Journalisten verscheen bijvoorbeeld een artikel met de titel ‘De vendetta tegen Ad van Liempt’.⁶ Zo verging het ook Pieter Geyl in 1933. Nadat hij Colenbranders plagiaat had gemeld bij *De Gids* bleef een reactie uit en daarom maakte hij de zaak publiek. Hij kreeg meteen scherpe reacties: hij was oncollegiaal, hij had karaktermoord gepleegd en zijn motieven werden verdacht gemaakt.

Geyl beschrijft hier een mechanisme dat later door socioloog Jacques van Doorn is geanalyseerd: ‘Het eigenaardige van plagiaat zit niet in de daad zelf – het is ordinaire diefstal –, maar in de houding die de omgeving vaak aanneemt. Een plagiator is een dief die er in veel gevallen op mag rekenen dat de omstanders het voor hem opnemen en zelfs zover gaan dat ze de aanklager verwijten gaan maken [...]. De kracht van de plagiator zit [...] in de morele bijstand van vrienden en collega’s. [...] Ieder heeft zijn clique en coterie, zijn instituut, zijn redactie of zijn faculteit die hem beschermt als hij door de mand valt.’⁷ Meer onderzoek naar plagiaat is dringend nodig, zoals ook blijkt uit de bijdrage van Ruud Abma in dit dossier. Het is jammer dat de universiteiten dat juist proberen tegen te houden.⁸

De populaire boeken van Van Liempt bepalen in hoge mate het huidige beeld van de bezettingsjaren 1940-1945, waarbij nuancering

5 Coen Verbraak, ‘De jaren vijftig saai? Daar werden de kiemen gelegd van modern Nederland’, *NRC Handelsblad*, 14 januari 2022, <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/01/14/ad-van-liempt-de-jaren-50-saai-er-zaten-echte-vernieuwers-bij-a4079309>. Hugo Röling ontzenuwde dit: Hugo Röling, ‘Serieuze kritiek’, *NRC Handelsblad*, 22 januari 2022, <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/01/22/brieven-2212022-a4081341>. Zie ook Chaja Polak, ‘Het geweten van woorden’, *Nexus* 87 (2021) 67-83 en de columns van Renée Citroen in *Crescas*: ‘Tamelijk, betrekkelijk, nauwelijks, niet erg?’, 21 januari 2022, <https://www.crescas.nl/columns/webcolumncitroen/dkgoz/Tamelijk-betrekkelijk-nauwelijks-niet-erg/>; ‘Hetze’, 11 februari 2022, <https://www.crescas.nl/columns/webcolumncitroen/gkgoz/Hetze/>; ‘Een ondergedoken kind’, 1 april 2022, <https://www.crescas.nl/columns/webcolumncitroen/kpgoz/Een-ondergedoken-kind/>.

6 Frans Oremus, ‘De vendetta tegen Ad van Liempt. Een reconstructie’, *Villamedia*, 2 mei 2019, <https://www.villamedia.nl/artikel/de-vendetta-tegen-ad-van-liempt-een-reconstructie>.

7 Jacques van Doorn, ‘De bedriegers en hun vriendjes’, *HP/De Tijd*, 23 mei 1993.

8 Over de Universiteit Leiden, zie Maxim Februari, ‘Minister van Marketing van Wetenschap’, *NRC Handelsblad*, 22 maart 2022, <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/03/22/minister-van-marketing-van-wetenschap-a4103142>. Over de Universiteit Utrecht, zie Argos, ‘De student en het boek van de hoogleraar’, *human/vpro*, 22 mei 2021, <https://www.vpro.nl/argos/media/luister/argos-radio/onderwerpen/2021/de-student-en-het-boek-van-de-hoogleraar.html> en Argos, ‘De student en het boek van de hoogleraar, deel 2’, *human/vpro*, 19 maart 2022, <https://www.vpro.nl/argos/media/luister/argos-radio/onderwerpen/2022/de-student-en-het-boek-van-de-hoogleraar.html>.

overgaat in relativisme. Dit beeld droegen hij en Hans Blom uit in hun televisiedocumentaire *De Oorlog* uit 2009. Er verschenen slechts twee kritische besprekingen.⁹ Wouters spreekt ten onrechte van polarisatie, want er zijn maar een paar dissidenten die het gangbare, nivellerende beeld bekritisieren. Eén van de eerste critici was Maarten Brands, die al in 2003 waarschuwde tegen wat nu nivellering wordt genoemd. Zijn woorden zijn nog altijd van belang. Brands schreef ‘Ik pleit ervoor dat morele kwesties de plaats krijgen die zij verdienen, omdat zij de kern van de geschiedschrijving raken. Het ging in die periode [de bezetting] toch juist voor veel mensen om afgrondelijke keuzes tussen kwaad en het nog veel groter kwaad.’ Het advies van Brands luidt: ‘Geen moralisering van de geschiedenis, geen manicheïsme, maar evenmin vergrijzing van het geschiedbeeld.’ Brands zag het gevaar van ‘vergaande relativering’, waardoor mensen die fout gedrag geëxcuseerd of gebagatelliseerd willen zien worden gelegitimeerd.¹⁰ Hij kreeg gelijk, want dat gebeurt tegenwoordig met grote regelmaat. Het schrijnendste voorbeeld is het door Van Liempt aangeprezen boek *Oorlogsouders*, waarin het verleden van de ss'er Willem van Boetzelaer door diens dochter werd witgewassen door haar familiegeschiedenis te vervalsen.¹¹ Ik ben een voorstander van genuanceerde geschiedschrijving en daarom vind ik dat zolang deze nivellerende geschiedschrijving domineert enige polarisatie geen kwaad kan.

Rudolf Dekker studeerde geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en promoveerde op een proefschrift over oproeren in de zeventiende en achttiende eeuw. Hij doceerde van 1981 tot 2010 geschiedenis aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hij leidde een NWO-project dat resulteerde in een inventarisatie van Nederlandse egodocumenten uit de periode 1500-1918 (www.egodocument.net). Met Arianne Baggerman schreef hij *De wondere wereld van Otto van Eck. Een cultuurgeschiedenis van de Bataafse Revolutie* (Amsterdam 2009), dat werd bekroond met de Dr. Wijnaendts Franckenprijs. Recent publiceerde hij *De criminele autobiografie van 1600 tot heden. Van blauwboekje tot bestseller* (Amsterdam 2021). E-mail: rdekker123@gmail.com.

9 Barbara Henkes, 'De Bezetting revisited. Hoe van De Oorlog een 'normale' geschiedenis werd gemaakt die eindigt in vrede', *BMGN – Low Countries Historical Review* 125:1 (2010) 73-99. DOI: <https://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.7072>; Rudolf Dekker, 'Aanpassen in De Oorlog, televisieserie benadert accommodatie te positief', *Geschiedenis Magazine* 45:1 (2010) 20-23; zie ook Rudolf Dekker, *Meer verleden dan*

toekomst. Geschiedenis van verdwijnend Nederland (Amsterdam 2008) 266-282.

10 Herdrukt in Maarten Brands, 'Beslagen buitenspiegels', in: Maarten Brands, *Karrensprengen onder het asfalt. Over de terugkeer van historische patronen* (Amsterdam 2013) 361-375.

11 Chaja Polak, *De man die geen hekel had aan Joden. Een botsing met het verleden* (Amsterdam 2018).